

PRZEGLĄDY — POLEMIKI — PROPOZYCJE

MAŁGORZATA WILLAUME
(Lublin)

NAJNOWSZE OSIĄGNIĘCIA HISTORIOGRAFII RUMUŃSKIEJ *

Historiografia rumuńska w ostatnich latach coraz wyraźniej stara się uwzględnić oczekiwania zarówno kręgu specjalistów, jak i miłośników przeszłości. Obok prac o zdecydowanie analitycznym charakterze publikowane są opracowania syntetyczne, prezentujące ogólne procesy rozwoju politycznego i społecznego narodu rumuńskiego.

Szczególne miejsce w historiografii rumuńskiej zajmuje edycja źródeł, głównie dokumentów politycznych. Ma ona w tej dziedzinie poważne tradycje sięgające przełomu XIX/XX w. W rumuńskim środowisku historycznym zawsze dużą wagę przywiązywano do konieczności publikowania źródeł. W ostatnich latach otrzymaliśmy kolejne wydawnictwa dokumentów średniowiecznych, ułatwiające prowadzenie badań nad feudalnym społeczeństwem rumuńskim¹. W związku ze zbliżającą się dwusetną rocznicą wybuchu jednego z największych powstań chłopskich Horii, Cloșki i Crișana, rozpoczęto publikację zbioru dokumentów poświęconych temu wydarzeniu². Powstanie to (1784) trwało ponad dwa miesiące i nie pozostało bez wpływu na przemiany systemu feudalnego w Siedmiogrodzie.

Siedmiogrodu także dotyczą trzy kolejne pozycje wydawnicze. W jednej zebrane są materiały odnoszące się do powstania T. Vladimirescu (1821)³, które, zdaniem historyków rumuńskich, otwiera ważny etap dziejów politycznych rumuńskiego narodu w XIX w. W drugiej — zaprezentowano dokumenty z dwóch tygodni wiosennej rewolucji burżuazyjno-demokratycznej 1848 r. w Siedmiogrodzie⁴. W trzeciej — przedstawiono wybór źródeł dotyczących wydarzeń rewolucyjnych 1848 r. we wszystkich trzech księstwach: Mołdawii, Wołoszczyźnie i Siedmiogrodzie⁵. Podjęto także edycję źródeł z czasów II wojny światowej. Opublikowano materiały do powstania bukareszteńskiego⁶ oraz źródła odno-

* Opracowano na podstawie komunikatów N. Edroiu i Gh. Buzatu, przedstawionych na VI sesji Polsko-Rumuńskiej Komisji Historycznej (26 - 29 X 1982).

¹ *Documenta Romaniae Historica, C. Transilvania*, vol. XI (1356 - 1360), București 1981, ss. 660; *Urkundenbuch zur Geschichte der Deutschen in Siebenbürgen*, sechster (VI) Band. 1458 - 1473. Nr. 3099 - 3979, București 1981, ss. 628; C. Feneșan, *Documente medievale bănățene (1440 - 1653)*, Timișoara 1981, ss. 218, facsimile 13.

² *Izvoarele răscoalei lui Horea*. Seria A. *Diplomataria*, vol. I *Premizele răscoalei. 1773 - 1784*, București 1892, ss. LX, 550.

³ *Revoluția din 1821 condusă de Tudor Vladimirescu. Documente externe*, București 1980, ss. 496.

⁴ *Documente privind revoluția de la 1848 în Țările Române*, C. *Transilvania*. 30 aprilie — 14 mai. Red. Stefan Pascu, București 1982, s. LXXXII + 606.

⁵ C. Bodea, *1848 la români. O istorie în date și mărturie*, t. I - II, București 1982, ss. 1276, ilustr.

⁶ *Documente privind istoria militară a poporului român. 23 - 31 august 1944*, t. I - IV, București 1977 - 1979.

szące się do działań politycznych i militarnych w pierwszych dniach września 1944 r.⁷

Spośród innych publikacji źródłowych na uwagę zasługują opublikowane w serii „Testimonia” belgijskie raporty polityczne i artykuły z prasy belgijskiej relacjonujące wydarzenia lat 1877-78 na ziemiach rumuńskich⁸, a także wydobyta z Muzeum Historycznego miasta Paryża obszerna korespondencja J. Micheleta z Rumunami z lat 1846-74⁹. W grupie pamiętników przeważają zapiski i wspomnienia wybitnych rumuńskich polityków lat międzywojennych m. in. I. Duki, N. Iorgi, N. Titulescu, G. Gafencu czy A. Călinescu.

*

Od lat w Mołdawii, Dobrudży, Siedmiogrodzie, a zwłaszcza w dawnej stolicy państwa Daków — Sarmizegetuza regia, położonej w południowo-zachodniej części Siedmiogrodu, prowadzone są wykopaliska archeologiczne. Ich wyniki zawarte zostały w pracy wydanej pod redakcją N. Daicoviciu¹⁰ oraz w książce D. Barciu¹¹. Obraz wpływów rzymskich w Dacji, które doprowadziły do jej zromanizowania, wyraźne podkreślenie roli elementów rodzimych w rozwoju kultury tego państwa stanowią istotniejsze wątki badawcze historiografii rumuńskiej lat ostatnich¹².

Problem, którym historycy rumuńscy interesują się szczególnie, to narodziny, a następnie rozwój społeczeństwa feudalnego w dolinach Prutu, Seretu, Oltu i naturalnie Dunaju. Kontynuowane badania archeologiczne stanowią, obok nielicznych zachowanych dokumentów pisanych, istotne źródło informacji o wczesnośredniowiecznym społeczeństwie i o wyodrębnieniu się samodzielnych państweczek: Mołdawii i Wołoszczyzny¹³. Trwające do XVIII w. wpływy cesarstwa bizantyjskiego w księstwach rumuńskich szczególnie wyraz znalazły w ustanowionych tutaj instytucjach sądowniczych. Interesujące rozważania na ten temat przedstawił w swej monografii V. A. Georgescu¹⁴.

W XVIII stuleciu na ziemiach rumuńskich, szczególnie zaś w Siedmiogrodzie, nastąpił gwałtowny rozwój myśli filozoficznej i historycznej. Coraz częściej idee głoszone przez twórców Oświecenia europejskiego znajdowały swych wyznawców w księstwach rumuńskich. Podjęcie więc badań w tej dziedzinie zasługuje na baczną uwagę¹⁵.

⁷ *Documente privind istoria militară a poporului român. 1-3 septembrie 1944*, București 1980, ss. LXXIX, 440; *Documente ... 4-6 septembrie 1944*, București 1980, ss. LXXXIII, 444.

⁸ N. Barbuța, N. Bocșan, *Independența României în opinia belgienă*, Cluj-Napoca 1980, ss. 323.

⁹ M. Bucur, *Jules Michelet și revoluționarii români*, Cluj-Napoca 1982, ss. 267, ilustr.

¹⁰ *Studii dacice*, Red. H. Daicoviciu, Cluj-Napoca 1981, ss. 202.

¹¹ D. Berciu, *Buridava dacică*, București 1981, ss. 288, pl. 4.

¹² I. I. Russu, *Etnogeneza românilor. Fondul autohton traco-dacic și componenta latino-romanică*, București 1981, ss. 466; S. Sanie, *Civilizația română la est de Carpați și romanitatea pe teritoriul Moldovei. Secolele II î.e.n. — III e.n.*, Iași 1981, ss. 264.

¹³ *Constituirea statelor feudale românești*, red. N. Stoicescu, București 1980, ss. 328; V. Spinel, *Molova în secolele XI - XIV*, Brucurești 1982, ss. 384.

¹⁴ V. A. Georgescu, *Bizanțul și instituțiile românești pînă la mijlocul secolului al XVIII-lea*, București 1980, ss. 296.

¹⁵ *Enlightenment and Romanian Society*, ed. Pompiliu Teodor, Cluj-Napoca 1980, ss. 280; A. Pippidi, *Hommes et idées du Sud-Est européen à l'aube de l'âge moderne*, Paris 1980, ss. 372.

Prace nad dziejami kontaktów z innymi państwami europejskimi zawoocowały monografią V. Ciobanu o polsko-rumuńskich związkach politycznych od schyłku XVII w. do wybuchu rewolucji 1848 r.¹⁶

Wydarzenia rewolucyjne 1848 - 49 zajmują tradycyjnie już poczesne miejsce w historiografii rumuńskiej. Ostatnio interesującą próbę syntetycznego spojrzenia na przyczyny, które doprowadziły do wybuchu rewolucji 1848 r. przedstawił Gh. Platon¹⁷. Rewolucja przyniosła zmiany nie tylko w sferze świadomości, ale doprowadziła też do przemian w strukturze gospodarczej księstw, szczególnie w rolnictwie, powodując pośrednio, a często i bezpośrednio, wzrost roli chłopów w życiu społecznym i politycznym kraju¹⁸.

Rewolucję 1848 r. przygotowali młodzi Rumuni, wykształceni na ogół za granicą. Oni też w latach późniejszych nadawali ton wydarzeniom politycznym w swoim kraju, a wielu z nich odegrało aktywną rolę w budowie zjednoczonego państwa rumuńskiego po 1859 r. np. M. Kogălniceanu. Wybitny ten polityk był również cenionym historykiem i z jego nazwiskiem wiąże się powstanie nowożytnej historiografii rumuńskiej. Obok niego można tu wymienić I. Heliade-Rădulescu, G. Barițiu, B. P. Hașdeu i zmarłego przedwcześnie N. Bălcescu. Studium o ich piśmarstwie naukowym, horyzontach teoretycznych i metodologicznych należy do najciekawszych w dziedzinie historii historiografii rumuńskiej¹⁹.

Po I wojnie światowej państwo rumuńskie podjęło na arenie europejskiej próbę prowadzenia samodzielnej polityki zagranicznej. Zagadnieniu temu poświęcone są liczne prace współczesnych historyków rumuńskich²⁰. Powstały opracowania charakteryzujące dyplomację rumuńską w okresie międzywojennym, jej rolę na arenie europejskiej oraz w kręgu państw środkowoeuropejskich²¹. Wiele miejsca poświęcono N. Titulescu, w związku z setną rocznicą jego urodzin²². W świetnym studium historycznym *Titulescu i strategia pokoju*²³ zespół autorski nakreślił sylwetkę tego wybitnego rumuńskiego dyplomaty uzupełniając ją fragmentami dziennika Titulescu oraz dokumentami z archiwów zagranicznych m.in. polskich.

¹⁶ V. Ciobanu, *Relațiile politice româno-polone între 1699 și 1848*, București 1980, ss. 238.

¹⁷ Gh. Platon, *Geneza revoluției române de la 1848. Introducere în istoria modernă a României*, Iași 1980, ss. 303.

¹⁸ I. Corfus, *Agricultura în Țările Române 1848 - 1864. Istoria agrară comparată*, București 1982, ss. 435; C. Corbu, *Rolul țărănimii în istoria României (sec. XIX)*, București 1982, ss. 562.

¹⁹ A. Zub, *A scrie și a face istorie (Istoriografia română postpașoptistă)*, Iași 1981, ss. 368.

²⁰ *Relații internaționale în perioadă interbelică*, București 1980, ss. 339; N. Z. Lupu, *Mari crize ale vieții internaționale interbelice. Războiul italo-etioopian (1935 - 1936)*, București 1981, ss. 318; *România în relații internaționale. 1699 - 1939*, red. L. Boicu, V. Cristian, Gh. Platon, Iași 1980, ss. 567.

²¹ Gh. Zaharia, C. Botoran, *Politica de apărare națională a României în contextul internațional interbelic. 1919 - 1939*, București 1981, ss. 466; I. Calafeteanu, *Diplomația română în sud-estul Europei (martie 1938 - martie 1940)*, București 1980, ss. 295; E. Campus, *Din politica externă a României. 1913 - 1947*, București 1980, ss. 636.

²² Titulescu notre contemporain, S. Aunolrei i in., Paris 1982, ss. 223; Z. Grecescu, *In Memoriam N. Titulescu*, București 1982, ss. 249; V. Netea, N. Nitulescu, București 1982, ss. 80; N. Titulescu. *Concepția sa juridică și diplomatică*, Craiova 1982, ss. 300.

²³ *Titulescu și strategia păcii*, red. Gh. Buzatu, Iași 1982, ss. 502.

W badaniach nad polityką wewnętrzną państwa historycy rumuńscy podjęli m. in. problem przyczyn, które doprowadziły do dyktatury królewskiej, roli Żelaznej Gwardii w państwie, a także szereg problemów związanych z funkcjonowaniem państwa²⁴. Zwrócili także baczniejszą uwagę na rozwój ruchu robotniczego i jego rolę w ówczesnym społeczeństwie²⁵.

Jak widać z tego krótkiego przeglądu najnowszych pozycji historiografii rumuńskiej, główne kierunki jej badań skupiły się wokół zagadnienia społecznego i politycznego rozwoju państwa rumuńskiego, przy czym bardziej eksponowany jest ten drugi kierunek, co szczególnie wyraźnie wystąpiło w studiach nad okresem międzywojennym.

²⁴ I. Scurtu, *Viața politică din România. 1918 - 1944*. București 1982, ss. 334; I. Bitoleanu, *Din istoria României moderne. 1922 - 1926*, București 1981, ss. 331; F. Nedelcu, *De la restaurație la dictatura regală. Din viața politică a României. 1930 - 1938*, Cluj-Napoca 1981, ss. 447; S. Cutișteanu, Ch. I. Ionița, *Electoratul din România în anii interbelici* Cluj-Napoca 1981, ss. 314; M. Fătu, I. Spălățelu, *Garda de fier — organizație de tip fascist*, București 1980, ss. 387.

²⁵ I. Ardeleanu, M. Mușat, *Unitate, continuitate și ascensiune în mișcarea muncitorească din România. 1821 - 1918*, București 1981, ss. 342; N. C. Stăescu, *Mișcarea muncitorească din România în anii 1924 - 1928*, București 1981, ss. 295.